

INGLIZ TILI O'QITISHNING YOSHGA DOIR XUSUSIYATLARI

Razzaqova Shahnoza O'ktam qizi

Toshkent shahar Yashnabod tumani 145-son umumiy o'rta ta'lim
maktabi

Ingliz tili fani o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7684221>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 23-fevral 2023 yil

Ma'qullandi: 25-fevral 2023 yil

Nashr qilindi: 28-fevral 2023 yil

KEY WORDS

*tafakkur, diqqat, egosentrik
nutq, ko'rgazmalilik,
analizator, turg'un birikma.*

ABSTRACT

Mazkur maqolada ta'lim jarayonida ingliz tilini o'qitishning yoshga doir xususiyatlari va kichik yoshga doir metodikalar haqida fikr-mulohazalar yuritilgan.

Bugungi davr bolalari tug'ma o'tkir zehn sohiblari bo'lib, ular axborot olishga juda o'ch. Agarda ularning axborot qabul qilishga kuchli ehtiyojlari vaqtida qondirilmasa, ular injiq va jahldor bo'lib qolishadi. Axborotga o'chlik televizor va kompyuter qarshisida ko'p o'tirilishi natijasida shakllangan. Ayniqsa, reklamalar dinamik va zich axborot taqdim etish xususiyati bilan bolalar e'tiborini ko'p tortadi. Bugungi davr bolalarida uzoq muddatli xotira qisqa muddatli xotiraga nisbatan mustaxkamroq bo'ladi. Bunday layoqat bolalarga kompyuter texnologiyalari asridagi yuqori axborot tezligi oqimida ortda qolib ketmasliklari va katta miqdordagi axborotni operativ qabul qilib uni tez fursatda qayta ishlashlari uchun inom etilgan. Zamonaviy metodik adabiyotlarda boshlang'ich sinf o'quvchilarini nimani qila olmasliklariga emas, balki nima qila olishlari mumkinligiga e'tibor qaratish tavsiya etiladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ingliz tilini o'rganishdagi asosiy ustunligi ular mazkur predmetni o'rganishda ikkilanmaydilar, ya'ni ularda jur'at yuqori bo'lib, mavjud ijtimoiy nutq vaziyatlarida obro'sizlanib qolishdan cho'chishmaydi. Ular ingliz tilini muvaffaqiyatli o'rganish uchun yaxshi shakllangan instinktlar, til tajribalari va o'zlariga xos xarakterli xususiyatlarga ega.¹ Masalan, 1-2 sinf o'quvchilari:

- til qonuniyatlarini bilmasalar-da, undan foydalana olishadigan;

¹ Tajibayev G.Sh. "Boshlang'ich sinflarda ingliz tili o'qitish" o'quv qo'llanma Namangan 2019.

- xato qilishdan cho'chimaydigan va ular ustida ishlashga tayyor;
- ona tilidagi intonatsiya turlaridan to'g'ri foydalana oladigan;
- imo-ishoralar, yuz ifodalari va qo'l harakatlarni to'g'ri talqin qilish ko'nikmasi shakllangan;
- so'z ma'nosini to'liq tushunmasalar-da, u kasb etadigan mazmunni yaxshi fahmlab oladigan;
- chegaralangan miqdordagi leksik zaxiradan kreativ (ijodiy) foydalana oladigan, tashabbusli nutq hosil qila oladigan, suhbatlashishni yaxshi ko'radigan;
- serg'ayrat, harakatchan, ishonuvchan, tasavvuri boy, ta'sirchan, maqtovsuyar, quvnoq va har bir mashg'ulotdan zavq olish usullarini topa oladigan;
- o'zgaralar nutqiga taqlid qiluvchan;
- diqqatni ma'lum nuqtada uzoq muddat ushlab tura olmaydigan, qisqa muddatli xotiraga ega, egosentrik nutqi yaxshi rivojlangan;
- ayni paytda o'zlari bajarayotgan, bajargan yoki ko'rgan va eshitgan narsalari haqida gapira oladigan;
- til materialini yaxlit o'zlashtirishni afzal ko'radigan bo'lishadi.

1-2 sinf o'quvchilarini 3-4 sinf o'quvchilaridan farqlash mumkin. 3-4 sinf o'quvchilari 1-2 sinf o'quvchilariga nisbatan psixologik va fiziologik jihatdan yetukroq bo'lishadi. 1-2 sinf o'quvchilari ko'proq yolg'iz o'ynashni yoqtirishadi va o'z narsalarini boshqalar bilan baham ko'rishni istashmaydi. 3-4 sinf o'quvchilari esa jamoaviy o'yinlarda faol ishtirok etishni yoqtirishadi va ularda egoizim susaya boshlaydi.²

Tavsiyalar: Ingliz tili o'qitishning audiolingual metodida axborotni diqqat bilan tinglab, uni to'liq yodda saqlab qolish zarurligi targ'ib etilsa, kommunikativ yondashuvda til materialini jonli muloqotda foydalanish maqsadlarida o'zlashtirilishi lozim. Shu sababdan, o'quvchi tinglash jarayonida diqqatni faqat zaruriy axborotga qaratishga, keraklidan keraksizini farqlashga, ularni esda saqlab qolish usullari va kommunikativ maqsadda ulardan foydalanishga o'rgatilishi lozim.

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarga ingliz tili o'rgatishda ko'rgazmalilikdan keng foydalaniladi. Bu tadbirlar, birinchidan, bolalar faolligini oshirsa, ikkinchidan, materialni mantiqiy jihatdan o'zlashtirishga, uni tahlil etish, mavhumlashtirish va umumlashtirishga to'sqinlik qiladi. Ko'rgazmalilikning

² Tajibayev G.Sh. "Boshlang'ich sinflarda ingliz tili o'qitish" o'quv qo'llanma Namangan 2019.

haddan ziyon oshib ketishi unga asoslangan dinamik stereotip paydo bo'lish xavfini vujudga keltiradi. Ko'rgazmalikka berilib ketilishi natijasida o'quvchi asosiy maqsaddan uzoqlashadi, ichki muhim belgilarga emas, tashqi belgilarga e'tibor berishga odatlanib qoladi. Ma'lumki, axborotning xotirada mustahkam saqlanib qolinishi uni qabul qilishda ishtirok etadigan analizatorlarga ham bog'liq. Masalan, tinglab qabul qilingan axborot, ko'rib qabul qilingan axborotga nisbatan xotirada mustahkamroq saqlanadi. Chunki axborotni tinglash jarayonida o'quvchi diqqatni jamlashga ko'proq kuch sarflaydi. Ya'ni eshitish a'zolari faoliyati ko'rish a'zolari faoliyatidan 16 barobar ko'p asab tolalarining harakatlanishini talab etadi. Tinglab tushunish jarayonida toliqish koeffitsiyenti 176 foizga ortadi.

Tinglab tushunishda ko'p quvvat sarflanishi til materialini mustahkam va mukammal o'zlashtirilishini ta'minlaydi. Ayrim holatlarda boshlang'ich sinf o'quvchilarida «disleksiya», ya'ni b, d kabi harflarni, sheep - ship, man - men kabi o'xshash so'zlarni farqlay olmaslik yoki so'z tarkibidagi o'xshash harflar o'rnini almashtirib o'qish holatlari uchraydi. Ba'zi o'quvchilar chap va o'ngni, turli geometrik shakllarni ham farqlay olmaydilar. Bunday o'quvchilar ona tilini o'zlashtirishda ham qiyinchiliklarga duch kelishadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida bir turdagi mashg'ulot bilan ishchanlik faoliyati 10 minutdan oshmaydi. O'quvchilarda ishchanlik pasayayotganligi sezilgan dastlabki onlardayoq faoliyat turi o'zgartirilishi, ya'ni harakatli o'yinlarga o'tilishi lozim.

Tavsiyalar: tadqiqotchilar boshlang'ich sinf o'quvchilarining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda leksik minimumni muloqot modellari, (yarim) tayyor jumla, turg'un birikmalar hisobiga metodik tayyorlash tavsiya etishmoqda. Chunki ingliz tili nutqida tayyor jumlar 25 foizni tashkil etadi va til sohiblari uchun ham jonli muloqotda tasodifiy til hodisalarini yaratishdan ko'ra xotirada tayyor turgan rekurent (takrorlanadigan) til hodisalaridan foydalanishni afzal ko'rishadi.

R.Ellis³ boshlang'ich sinf o'quvchilarining «*I am sorry!*», «*Never mind!*», «*What's up?*», «*How are you?*» kabi muloqot modellari (turg'un iboralar) va «*set the table*», «*do the room*», «*make a mistake*» kabi so'z birikmalarining boy repertuariga ega bo'lishlari lozimligini tavsiya etadi. Bunday repertuar jonli muloqotda to'xtalib qolish xavfini bartaraf etadi va grammatik kompetensiya 118 rivojlanishi uchun mustahkam poydevor vazifasini o'taydi. Nutq namunalari

³ Tajibayev G.Sh. «*Boshlang'ich sinflarda ingliz tili o'qitish*» o'quv qo'llanma Namangan 2019.

o'rganilayotgan chet tilning leksik, grammatik va talaffuz tomonlarini mujassamlashtiradi va uni idrok etish uchun tayyor hodisa hisoblanadi. Ingliz tili ta'limidagi «*Nutq namunasi asosida ingliz tili o'qitish*» tamoyiliga binoan o'quvchilarga taqdim etiladigan, ma'no ifodalovchi nutq namunasi, ya'ni gapni bo'laklarga ajratmasdan, butunicha taqdim etilishini targ'ib etadi. Lekin qisqa muddatli xotira 30 daqiqadan ortiq davom etmaydi va yettitadan ortiq birlikdan iborat axborotni qabul qila olmaydi. Shu sababdan, muloqot modellarni o'rgatishni 3-4 sinfdan boshlash tavsiya etiladi.

Yuqoridagilar asosida quyidagi tavsiyalar shakllantirildi:

- ❖ boshlang'ich sinf o'quvchilarini nimani qila olmasliklariga emas, balki nima qila olishlari mumkinligiga e'tibor qaratish zarur;
- ❖ kichik maktab yoshidagi o'quvchilar kattalarning nutqini imo-ishora va harakatlariga tayanib tushunishadi. O'zgarlar nutqini tushunish ko'ruv idroki zamirida vujudga keladi. Shu sababdan, boshlang'ich ta'limda xorijiy tillarni o'qitish amaliyotida «meni tushun» (miming and guessing) va TRR mashqlari keng o'rin olishi lozim;

ko'rgazmalilikka berilib ketib, o'quvchilarni asosiy maqsaddan uzoqlashtirib, ichki muhim belgilarga emas, tashqi belgilarga e'tibor berishga odatlantirib qo'yimaslik lozim;

References:

1. Tajibayev G.Sh. "Boshlang'ich sinflarda ingliz tili o'qitish" o'quv qo'llanma Namangan 2019.
2. Umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun ingliz tili o'quv dasturi. Tuzuvchilar: J.J.Jalolov, M.T.Irisqulov. – Xalq ta'limi. – №4 – Toshkent, 2013. – 44 b.
3. Umumiy o'rta ta'lim maktablari boshlang'ich sinflar uchun darslik majmua. Kids' English Class 1,2,3,4. A.T.Irisqulov, S.Xan va mualliflar jamoasi. – T.: O'zbekiston, 2013.